

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43
Nisan 2016 April 2016
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

DEMOGRAFİK FIRSAT PENCERESİ'NDEN TÜRKİYE'DE İSTİHDAM VE İŞSİZLİK THE EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT IN TURKEY FROM DEMOGRAPHIC OPPORTUNITY WINDOW

Bilge KÖKSEL*

Öz

Nüfus, çok boyutlu bir kavramdır. Ekonomik, siyasal ve sosyal boyutları ile ülkelerin geleceğini etkilemektedir. Her şeyden önce işgücü arzının temel belirleyicisidir. Demografik dönüşüm sürecinde, nüfus artış hızı azalırken çalışma çağındaki nüfusun artması ve yüksek sayılara ulaşması "Demografik Fırsat Penceresi" veya "Demografik Armağan" olarak adlandırılmaktadır. Demografik fırsat penceresi, demografik dönüşüm sürecinin orta evresinde ortaya çıkmaktadır. Türkiye, demografik dönüşüm sürecinin üçüncü aşamasında bulunmaktadır. Ancak demografik fırsat penceresinden yararlanabilmek için doğru zamanda doğru politikaların uygulanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nüfus, Demografik Dönüşüm Teorisi, Demografik Fırsat Penceresi, İstihdam.

Abstract

Population is a multidimensional concept. It affects the future of the countries with the economic, social and political aspects. First of all, labour force is determined by the population. In the demographic transition process, the stage of the increasing working age and reaching great amount while the population growth rate decreases is called as demographic opportunity window. Demographic opportunity window is occurred in the middle stage of the demographic transition process. Türkiye is in the third stage of the demographic transition process. But the proper policies must be applied in a suitable time in order to acquire of the demographic opportunity window.

Keywords: Population, Demographic Opportunity Theory, Demographic Opportunity Window, Employment.

Giriş

Demografik dönüşüm sürecinde nüfus artış hızı azalmaktayken, çalışma çağındaki nüfusun artması ve yüksek seviyelere ulaşması, demografik fırsat penceresi olarak adlandırılmaktadır. Bu durum ülkelerin tarihinde sadece bir kez karşılaşılabilecekleri bir armağan olarak görülmektedir. Türkiye, yirminci yüzyılın sonu ile birlikte bu sürece girmiştir ve yaklaşık olarak 2040-2050 yıllarına kadar da bu aşamada kalacağı öngörülmektedir.

Nüfus, işgücü arzının temel belirleyicisidir. Çalışma çağındaki nüfusun artması, demografik fırsat penceresinin temelini oluşturmaktadır. Demografik fırsat penceresinden yararlanabilmek için çalışma çağındaki nüfusa istihdam imkanlarının yaratılması, sosyal ve ekonomik açıdan büyük önem taşımaktadır.

Çalışmanın amacı; Türkiye'nin yakaladığı demografik fırsat penceresi avantajını nasıl değerlendirebileceğini işgücü piyasası bağlamında tartışmaktır. Nüfus politikaları planlanırken istihdam, eğitim, sağlık, çevre politikalarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Gecikmeli olarak işgücü arzını belirleyen nüfusa istihdam imkanları sağlanamazsa, işsizlik ve getireceği sosyal ve ekonomik sorunlar kaçınılmaz olacak ve yakalanan fırsat ne yazık ki bir tehdiye dönüşecektir.

Çalışma başlıca iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kavramsal açıdan nüfus politikaları ve demografik dönüşüm süreci açıklanacaktır. İkinci bölümde ise Türkiye'nin demografik dönüşüm aşamaları özetlenerek, demografik fırsat penceresini değerlendirebilme potansiyeli tartışılacaktır.

1.Kavramsal Açıdan Nüfus, Nüfus Politikaları ve Demografik Dönüşüm Süreci

Nüfus çok boyutlu bir kavramdır. Bir yandan ülkenin sahip olduğu işgücü arzının temel belirleyicisi iken, öte yandan da askeri, siyasi, dini ve benzeri gerekçelerle bir güç olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple nüfus, devletin müdahale ettiği bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Nüfus politikaları farklı şekilde tanımlanmaktadır. "Hükümetlerin nüfusun büyüklüğünü, artışını, azalışını, kompozisyonunu ya da dağılımını etkilemek için aldıkları tedbirler bütünü" olarak tanımlanabilirken, bir başka tanıma göre ise " Ulusal hükümetlerin üç temel demografik değişken olan doğum, ölüm ve göç süreçlerini etkilemek için bilinçli olarak gerçekleştirdikleri eşgüdümlü eylemler bütünü"dür. Birleşmiş Milletler ise "devletlerin ekonomik, sosyal, demografik, siyasal ve diğer ulusal hedeflere ulaşmak için nüfusun büyüklüğünü, artışını, coğrafi dağılımını ve özelliklerini etkileme ve yönlendirme süreci" olarak tanımlamaktadır (Eryurt

* Yrd. Doc. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, bkoksel@gantep.edu.tr

vd, 2013:138). Nüfus politikaları, bir ülkenin istihdam, eğitim, sağlık, güvenlik, kentleşme politikalarını etkilemektedir. Nüfus politikalarının temelinde nüfusun nitelik, nicelik ve dağılımının belirlenmesi bulunmaktadır. Nüfusun yaş, cinsiyet ve mekansal dağılımı üç dinamik olayla değişmektedir. Nüfus, doğumlarla artıp, ölümlerle azalırken; göçlerle hem artıp hem de azalmaktadır (Çavlin ve Diğerleri,2014:3). Ancak nüfus politikalarının temelinde doğurganlığa ilişkin yaklaşımlar bulunmaktadır. Uygulamada üç çeşit nüfus politikası bulunmaktadır (Doğan,2011:296).

- 1) Nüfus artış hızını artırmaya yönelik politikalar (Pronatalist Politikalar).
- 2) Nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politikalar (Antinatalist Politikalar).
- 3) Nüfusun nitelik ve niceliğini iyileştirmeye yönelik politikalar.

Pronatalist politikaların temelinde nüfusun askeri, siyasi ve ekonomik açıdan bir güç olduğu düşüncesi bulunmaktadır. Nüfus, işgücü arzının temel belirleyicisidir. İşgücü arzı, önceki nesillerin doğurganlık kararlarına, yani kaç çocuk sahibi olacağı kararlarına bağlı olarak değişmektedir. Kuznets'in temsilcisi olduğu "İyimser Görüş"e göre nüfus artışı, ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.

Nüfus artışının yol açtığı ekonomik, çevresel, sosyal olumsuzluklar sonucunda antinatalist politikalar, gündeme gelmiştir. İktisat literatüründe, nüfus konusu ile ilgili araştırmaların temelinde T.Malthus bulunmaktadır. Malthus, nüfus artışının geometrik, gıda arzı artışının aritmetik oranla artması sonucunda nüfus artışına sınırlama getirilmesi gerekliliğini savunmuştur. Malthus'un ücret teorisi, nüfus teorisine dayanmaktadır. Ücret, artan nüfus dolayısıyla geçimlik düzeye düşme eğilimindedir (Kazgan,2008:87). Öte yandan artan nüfus dolayısıyla gıda talebi artacak ve gıda ürünlerinin fiyatı yükselecektir. Malthus'un nüfus yasasına göre nüfus, ancak ve ancak gıda maddeleri miktarının izin vereceği ölçüde artabilir (Bocutoğlu,2012:82-83).

Ancak sadece nüfusun büyüklüğü ve nüfus artış hızına odaklanmak dar bir bakış açısını oluşturmaktadır. Nüfusun yaş yapısındaki değişimler de önemli olmaktadır. Nüfusun yaş yapısındaki değişim, işgücü arzını ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi iki yoldan etkilemektedir. Birincisi özellikle doğum oranlarındaki düşme ve uzun yaşam süreleri nedeniyle 15-64 yaş aralığındaki çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içerisindeki payının büyük oranda artış göstermesidir (toplam bağımlılık oranı düşecektir). Çalışma çağındaki nüfusun artması ve işgücüne katılması ise işgücü arzını artıracak ve işgücü piyasaları da artan işgücünü istihdam ettiğinde kişi başı üretimler de artacaktır. İkinci etki ise çalışma çağındaki nüfusun artması ile kadınların da işgücüne katılmalarının artmasıyla işgücü piyasasında verimliliğin artmasıdır (Gülsoy,2015:56).

Nüfusun yaş yapısındaki değişim, ekonomik büyüme için bir fırsat yaratabilecektir. Doğurganlık ve ölüm hızları değişirken, nüfusun yaş yapısı da değişmektedir. Demografik dönüşüm teorisi; doğum, ölüm ve nüfus artış hızının değişimini farklı tarihsel dönemlere ayırarak ortaya açıklamaktadır. Birinci evrede doğum ve ölüm hızları yüksek, nüfus artış hızı düşüktür. İkinci evrede ölüm hızı azalmakta, doğum hızı ise hala yüksektir. Nüfus artış hızı artmaktadır. Üçüncü evrede ölüm hızı ile beraber doğum hızı da düşmektedir. Nüfus artış hızı yavaşlamıştır. Dördüncü evrede ise doğum hızı yenilenme düzeyinin altına düşmektedir. Nüfus azalmaya başlamıştır (Çavlin ve Diğerleri,2015:3).

Demografik dönüşüm sürecinde, nüfus artış hızı yavaşlarken çalışma çağındaki nüfusun artması ve yüksek sayılara ulaşması "Demografik Fırsat Penceresi" veya "Demografik Armağan" olarak adlandırılmaktadır. Demografik fırsat penceresi terimi, ilk kez Barlow (1994) tarafından kullanılmıştır. Demografik fırsat penceresi, ülkelerin tarihinde sadece bir kez karşılaştıkları bir durum olarak değerlendirilmektedir. Demografik fırsat penceresi, toplumun geçirdiği yaş yapısındaki değişimler ile ilgilidir. Başlangıç evrelerinde, genç nüfusun ağırlığı yüksektir. Orta evrede, çalışma çağındaki nüfus ağırlıktadır. Son evrede ise yaşlı nüfusun ağırlığı yüksektir. Demografik fırsat penceresi, orta evrede görülmektedir. Bu evrede, çalışma çağındaki nüfusun ağırlıklı olması yanında toplam bağımlılık oranı düşüktür. Diğer bir deyişle, bağımlı genç nüfus oranı azalmış, ancak bağımlı yaşlı nüfus oranı ise henüz artmamıştır. Çalışma çağındaki nüfus, çalışma, üretme ve kazanma potansiyeline sahiptir. Çalışanlar artarken vergi tabanı genişleyecek ve kamu tasarrufları artacaktır. Bu da ülkenin toplumsal ve ekonomik gelişmeye daha çok yatırım yapabileceği anlamına gelmektedir. Bağımlı genç nüfus oranının azalması ile birlikte eğitimde nicelik yerine niteliğe yoğunlaşması fırsatı ortaya çıkacaktır. Doğurganlık oranının düşmesine paralel olarak ailenin sahip olduğu çocuk sayısı da azaldığı için, aile eğitim ve sağlığa daha çok harcama yapabilecektir. Böylece geleceğin işgücü daha sağlıklı, eğitilmiş ve verimli olabilecektir (Tansel,2012: 37-38).

İşgücü verimliliğini reel ücrete bağlayan etkin ücret teorilerinin temelindeki görüş te bu argümana dayanmaktadır. Etkin ücret modellerinin temelindeki ücret-verimlilik ilişkisi, Leibenstein (1957) tarafından az gelişmiş ülkelerde ücretler, beslenme ve sağlık ilişkisini ortaya çıkarmak amacıyla geliştirilen modelde ilk kez belirtilmiştir. Bu çerçevede firmalar daha yüksek ücret ödediklerinde daha sağlıklı ve verimli işçilere

sahip olacaklardır (Katz,1986:5). Daha sağlıklı birey, daha verimli olacak, böylece de ekonomik kalkınmaya katkıda bulunacaktır.

Demografik fırsat penceresi, farklı ülkelerde farklı zamanlarda ortaya çıkmıştır ve süresi de ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Demografik fırsat penceresinden yararlanabilmek, doğru zamanda doğru politikaların uygulanması ile mümkün olabilecektir.

2. Türkiye’de Demografik Dönüşüm Sürecinin Aşamaları ve Demografik Fırsat Penceresi

Türkiye’de demografik dönüşüm sürecinin aşamaları açıklanırken, Cumhuriyet’in kuruluşunu takiben ilk nüfus sayımından günümüze kadar nüfus politikalarını da göz önünde bulundurmak faydalı olacaktır.

1927 yılındaki ilk nüfus sayımından 1963 yılına kadar olan dönemde, pronatalist bir politika izlendiği görülmektedir. Bu politikanın sebepleri arasında şunlar sayılabilir: Birincisi, yoğun savaş ve toprak kayıplarından dolayı nüfusun azalmış olmasıdır. İkincisi, hastalık, salgın ve sağlık hizmetlerinin yetersiz olması sebebiyle doğum oranları artsa da ölüm oranlarının yüksekliği sebebiyle nüfus artış hızının düşük olmasıdır. Üçüncüsü, tarım sektöründeki işgücü ihtiyacıdır. Dördüncüsü ise güçlü bir ordu için asker ihtiyacıdır (Kaya ve Yalçınkaya, 2014:175-176). 1927 yılından sonraki dönemde, nüfus artış hızında belirtilen sebeplerden ötürü 1940-55 döneminde belirgin bir düşüş olmuştur. Buna karşılık 1945-50 döneminde ise özellikle Trakya’dan gelen göçmenler sebebiyle nüfus artış hızı süratlenmiştir. Ancak 1960’ların başı ile birlikte Avrupa’ya işçi akımının başlaması sebebiyle nüfus artış hızında tekrar azalma gözlenmiştir (Doğan,2011: 299).

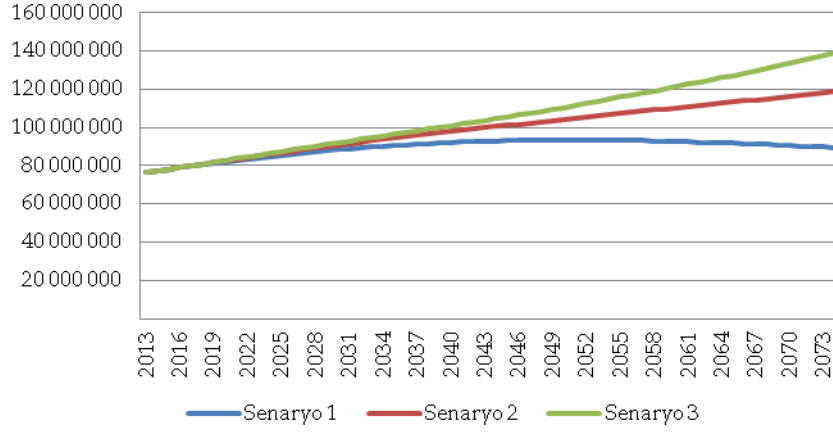
1960’ların başından itibaren hızlı nüfus artışının ekonomik ve sosyal gelişmeyi olumsuz etkilediği düşüncesi, 1950 sonrasında sağlık hizmetlerinin gelişmeye başlamasıyla ölüm oranlarının azalması, tarımda makineleşme ve orduda insan gücünden ziyade silah gücünün ön plana çıkması gibi sebeplerden dolayı pronatalist politika uygulamalarından vazgeçilmiştir (Oktay,2014:40). Çarpık kentleşme ve yarattığı sorunlar ve artan işsizlik sonucunda pronatalist politikalar sorgulanmaya başlamıştır. 1963-2008 dönemini antinatalist politikaların uygulandığı dönem olarak tanımlayabiliriz. Bu dönemi de kendi içerisinde iki alt dönem olarak ayırmak mümkündür. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın uygulanmaya başladığı dönemden 1982 yılına kadar olan dönem ve aile planlaması kavramının Anayasa’ya girmesinden başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın “en az üç çocuk” söylemine kadar olan dönem olarak ikiye ayırabiliriz (Eryurt ve Diğerleri,2013: 131-135).

1963-67 dönemini kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda nüfus artışının yol açtığı olumsuzluklar ilk kez resmi olarak ele alınmıştır. Böylece nüfus politikalarının kalkınma planları ile yasal bir çerçeveye oturtulmaya çalışıldığını söyleyebiliriz.

Doğurganlığın düşmesi birçok ülke tarafından ülkenin politik, ekonomik ve askeri gücünün sürdürülmesi karşısında bir tehdit olarak algılanmaktadır. Çünkü doğurganlığın aile başına iki çocuktan aşağıya düşmesi uzun vadede, ülkeye göç olmaması durumunda nüfusun azalacağı anlamına gelmektedir. Diğer bir kaygı, düşen doğurganlığın nüfusta yaşlanmayı sorun haline getireceğidir. Bu durum da sosyal güvenlik sistemlerini sıkıntıya sokabileceği gibi toplumda sosyal ve ekonomik sorunlara da yol açabilecektir (Çavlin ve Diğerleri,2015:14-15).

Nüfus projeksiyonları, Türkiye nüfusunun yaşlandığını göstermektedir. Bu durumun sebebi, doğum oranlarının düşmesine paralel olarak sağlık standartlarındaki gelişmeler sonucunda ortalama yaşam süresinin uzamasıdır. 2000’li yılların başından itibaren çalışma çağındaki nüfus (15-64 yaş) olarak tanımlanan aktif nüfusun toplam nüfus içindeki payı artmakta ve bu artış bir süre daha devam edecektir. Ancak 0-14 yaş arası nüfusun toplam nüfus içindeki payı ise giderek azalmaktadır. Türkiye nüfusu şu an itibari ile doğum oranlarının düşmesine rağmen, hala tam olarak yaşlanmamış bireylerden oluşmaktadır. İşte bu nedenle “en az üç çocuk” söylemi, nüfusun yaş yapısındaki değişimin bir fırsata çevrilmesi yönünde bir adım olarak değerlendirilebilir.

Şekil 1’de farklı senaryolara göre 2013-2075 dönemi için Türkiye nüfusunun gelişimi gösterilmiştir.

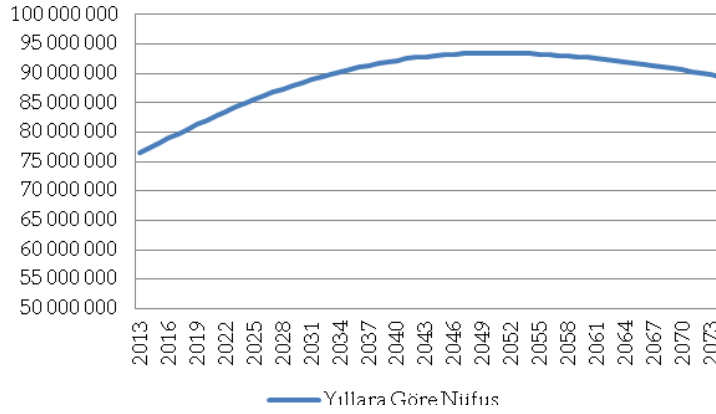
Şekil 1. Senaryolara Göre Nüfus Projeksiyonları (2013-2075)

Senaryo 1: Projeksiyonlarda kullanılmış olan temel senaryodur. Toplam doğurganlık hızının doğal akışı içinde azalıp, 2050 yılında 1,65'e düştüğü ve 2050 yılından sonra artışa geçerek 2075 yılında 1,85 değerine ulaştığı doğurganlık senaryosudur.

Senaryo 2: Toplam doğurganlık hızının kademeli olarak 2020 yılında 2,11'e, 2050 yılında ise 2,50 seviyesine artacağını, 2050 yılından sonra da 2075 yılına kadar sabit kalacağını varsayan doğurganlık senaryosudur.

Senaryo 3: Toplam doğurganlık hızının aratarak 2050 yılında 3'e ulaşacağını ve 2075 yılına kadar sabit kalacağını varsayan doğurganlık senaryosudur.

Kaynak: tüik.gov.tr

Şekil 2. Yıllara Göre Nüfus (2013-2075)

Kaynak: tüik.gov.tr

Şekil 2'de ise nüfus projeksiyonlarında kullanılan senaryo 1'e göre aynı dönem için nüfus artışının seyri gösterilmiştir. Şekil 2'den nüfusun 2050 yılına kadar artacağı, daha sonra ise azalmaya başladığı gözlenmektedir. Ancak demografik geçiş süreci, nüfusun yaş yapısındaki değişime vurgu yapmaktadır.

Türkiye, acaba demografik dönüşüm aşamasının neresinde bulunmaktadır?

Türkiye'de demografik dönüşümün birinci aşaması, 1923-1955 yılları arasında yaşanmıştır. Bu aşamanın en önemli özelliği, doğum ve ölüm hızlarının çok yüksek olduğu bir evre olmasıdır. Bu dönemde doğurganlık 5,5 çocuktan 7 çocuğa yükselmiştir. Nüfus, 30 yıllık bir sürede ikiye katlanmıştır. 1927'de 13,7 milyon iken 1955'te 24 milyon olmuştur. İkinci aşama, 1955-1985 yılları arasında yaşanmıştır. Bu dönemin başlangıcında yıllık nüfus artış hızı %2,8 ile en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Nüfus 30 yıllık bir sürede yine yaklaşık ikiye katlanmıştır. 1955'te 24 milyondan 1985'te 51 milyona yükselmiştir. Bu dönem içerisinde doğurganlık hızı yüksektir. Ölüm hızı ise düşüktür. Üçüncü aşamaya 1985'te girilmiştir. Bu evrenin özelliği doğurganlık hızının çok hızlı bir biçimde düşmesidir. Düşen ölüm ve doğurganlık hızlarının sonucu olarak nüfus artış hızı azalmaktadır. 1985-1990 döneminde yıllık nüfus artış hızı %1,5 olmuştur Dördüncü evrede doğum ve ölüm hızları düşük ve birbirine eşittir. Böylece nüfus artış hızı sıfırdır. Dördüncü evrenin iki koşulundan birisi, net yenilenme hızının bir olmasıdır. İkinci koşul olan nüfusun durağanlaşması ise 2050'de gerçekleşecektir (Tansel,2012:33-34).

Türkiye demografik dönüşüm sürecinin üçüncü aşamasında bulunmaktadır ve bu süreç henüz tamamlanmamıştır. Türkiye'nin demografik dönüşümünün üçüncü aşamasının tamamlanması için iki

koşulun yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunlardan birincisi, doğurganlık hızının nüfusun ancak kendini yenileyebileceği seviye olan kadın başına 2.1 doğumun da altına düşmesi; ikincisi ise nüfus artışının sona ermesidir. Genellikle bu iki koşul eş zamanlı olarak gerçekleşmemektedir (Eryut ve Diğerleri,2013:136). Şekil 2'den de anlaşılacağı üzere Türkiye'nin demografik geçiş sürecinin dördüncü evresine 2050'de gireceği öngörülmektedir.

Tablo 1 ve Tablo 2' de Türkiye'de 2000-2023 dönemini kapsayan demografik göstergeler özetlenmiştir. Tablo 1 ve Tablo 2'den nüfus artış hızının yavaşlamaya başlamasına rağmen, henüz tam olarak yaşlanmamış bireylerden oluştuğu görülmektedir. Genç nüfusun payı azalmaya başlamakla beraber, 15-64 yaş aralığındaki aktif nüfusun payı 2023'e kadar mevcut düzeyinin biraz üzerinde seyretmeye devam edecektir.

Tablo 1. Demografik Göstergeler (2000-2011)

Gösterge	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toplam doğurganlık hızı (kadın başına)	2.53	2.37	2.17	2.09	2.11	2.12	2.12	2.16	2.16	2.08	2.06	2.02
Kaba doğum hızı (%)	21.62	20.31	18.63	17.95	18.08	18.18	18.11	18.37	18.20	17.50	17.20	16.80
Doğumlar ('000)	1 389	1 323	1 230	1 199	1 222	1 244	1 255	1 289	1 294	1 263	1 256	1 241
Doğuşta beklenen yaşam süresi (yıl)												
Toplam	71.0	71.8	72.5	73.2	73.8	74.4	74.9	75.3	75.7	76.1	76.4	76.6
Erkek	69.0	69.8	70.5	71.1	71.7	72.2	72.7	73.2	73.6	73.9	74.2	74.4
Kadın	73.1	73.9	74.7	75.4	76.0	76.6	77.1	77.6	78.0	78.4	78.7	78.9
Kaba ölüm hızı (‰)	7.25	6.89	6.56	6.28	6.05	5.89	5.74	5.62	5.52	5.45	5.38	5.34
Ölümler ('000)	466	449	433	419	409	403	398	394	392	392	393	396
Bebek ölüm hızı (‰)												
Toplam	31.6	28.3	25.4	22.8	20.5	18.4	16.9	15.9	14.9	13.8	12.0	11.7
Erkek	36.0	32.4	29.2	26.3	23.7	21.4	19.7	18.5	17.3	14.6	12.7	12.3
Kadın	26.9	24.0	21.4	19.1	17.1	15.2	14.0	13.1	12.4	13.0	11.3	11.1
Nüfus artış hızı (Yıl sonuna göre) (%)	14.3	13.4	12.1	11.8	12.2	12.4	12.5	12.2	13.1	14.5	15.9	13.5
Nüfus (Yıl sonu) ('000)	64 729	65 603	66 402	67 187	68 010	68 861	69 730	70 586	71 517	72 561	73 723	74 724
Geniş yaş grubu nüfuslarının oranları (%)												
0-14	29.3	28.9	28.4	27.9	27.5	27.0	26.6	26.3	26.3	26.0	25.6	25.3
15-64	64.0	64.4	64.9	65.4	65.8	66.2	66.5	66.8	66.9	67.0	67.2	67.4
65+	6.7	6.7	6.7	6.7	6.7	6.7	6.8	6.9	6.8	7.0	7.2	7.3
Genç yaş bağımlılık oranı (%)	45.7	44.8	43.7	42.6	41.7	40.8	40.0	39.4	39.3	38.8	38.1	37.5
Yaşlı bağımlılık oranı (%)	10.5	10.4	10.3	10.2	10.2	10.2	10.2	10.3	10.2	10.5	10.8	10.9
Ortanca (medyan) yaş	25.8	26.1	26.4	26.8	27.2	27.6	28.0	28.3	28.5	28.8	29.2	29.7
Nüfus artış hızı (Yıl ortasına göre) (‰)	14.2	13.9	12.7	11.9	12.0	12.3	12.5	12.4	12.7	13.8	15.2	14.7
Nüfus (Yıl ortası) ('000)	64 269	65 166	66 003	66 795	67 599	68 435	69 295	70 158	71 052	72 039	73 142	74 224

Kaynak:tüik.gov.tr

Tablo 2. Demografik Göstergeler (2012-2023)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Toplamdoğurganlık hızı (kadın başına)	2.08	1.99	1.97	1.96	1.95	1.93	1.92	1.90	1.89	1.88	1.86	1.85
Kaba doğum hızı (%)	17.00	16.05	15.82	15.60	15.39	15.19	14.98	14.77	14.58	14.39	14.20	14.01
Doğumlar ('000)	1 280	1 227	1 224	1 219	1 216	1 212	1 206	1 201	1 196	1 192	1 186	1 180
Doğuştabeklenen yaşam süresi (yıl)												
Toplam	76.8	76.9	77.0	77.1	77.2	77.3	77.4	77.5	77.6	77.7	77.8	77.9
Erkek	74.6	74.7	74.8	74.9	75.0	75.1	75.2	75.3	75.4	75.5	75.6	75.8
Kadın	79.1	79.2	79.3	79.4	79.5	79.6	79.7	79.8	79.9	80.0	80.1	80.2
Kaba ölüm hızı (%)	5.36	5.40	5.45	5.52	5.59	5.66	5.73	5.79	5.86	5.94	6.01	6.09
Ölümler ('000)	403	413	422	432	442	451	461	471	481	492	502	513
Bebek ölüm hızı (%)												
Toplam	11.6	11.4	11.3	11.2	11.0	10.9	10.8	10.6	10.5	10.4	10.3	10.1
Erkek	12.1	12.0	11.9	11.7	11.6	11.4	11.2	11.1	11.0	10.8	10.7	10.5
Kadın	11.1	10.8	10.7	10.6	10.5	10.4	10.3	10.2	10.1	10.0	9.9	9.8
Nüfus artış hızı (Yıl sonuna göre) (%)	12.0	11.2	10.9	10.6	10.4	10.1	9.8	9.5	9.2	9.0	8.7	8.4
Nüfus (Yıl sonu) ('000)	75 627	76 482	77 324	78 152	78 966	79 766	80 551	81 322	82 077	82 816	83 540	84 247
Geniş yaş grubu nüfuslarının oranları (%)												
0-14	24.9	24.5	24.1	23.6	23.2	23.0	22.7	22.5	22.2	21.9	21.5	21.2
15-64	67.6	67.8	68.0	68.2	68.4	68.5	68.5	68.5	68.2	68.3	68.5	68.6
65+	7.5	7.7	8.0	8.2	8.3	8.5	8.8	9.1	9.6	9.8	10.0	10.2
Genç yaş bağımlılık oranı (%)	36.9	36.2	35.4	34.7	33.9	33.5	33.1	32.8	32.5	32.0	31.4	30.9
Yaşlı bağımlılık oranı (%)	11.1	11.3	11.7	12.1	12.2	12.4	12.8	13.3	14.1	14.4	14.6	14.9
Ortanca (medyan) yaş	30.1	30.4	30.8	31.1	31.5	31.9	32.2	32.6	32.9	33.3	33.6	34.0
Nüfus artış hızı (Yıl ortasına göre) (%)	12.7	11.6	11.1	10.8	10.5	10.2	9.9	9.7	9.4	9.1	8.8	8.6
Nüfus (Yıl ortası) ('000)	75 176	76 055	76 903	77 738	78 559	79 366	80 159	80 936	81 699	82 447	83 178	83 894

Kaynak:tüik.gov.tr

Tansel (2012) çalışmasında farklı senaryolar varsayımı altında 2023 yılı için işgücüne katılım ve istihdam oranlarını hesaplamıştır. Bu senaryolar; GSYİH'nın yılda ortalama % 3 düzeyinde artacağını varsayan senaryo-1 (düşük düzey), GSYİH'nın yılda ortalama % 5 düzeyinde artacağını varsayan senaryo-2 (orta düzey), GSYİH'nın yılda ortalama % 7 düzeyinde artacağını varsayan senaryo-3 (yüksek düzey)'dir. Senaryo 1'e göre işgücüne katılım oranı erkeklerde %72, kadınlarda %30.3 iken, toplamda %50.9 olacağı öngörülmüştür. Senaryo 2'ye göre erkek işgücüne katılım oranı %72.5, kadın işgücüne katılım oranının %35.2, toplam işgücüne katılım oranının ise %53.6 olacağı hesaplanmıştır. Senaryo 3'e göre ise erkek işgücüne katılım oranı % 72.8, kadın işgücüne katılım oranı %38.4 ve toplam işgücü oranının ise % 55.4 olacağı tahmin edilmiştir.

Türkiye'nin büyüme potansiyeli dikkate alındığında, bu senaryolar içinde gerçeğe en yakın senaryonun, senaryo 2 olduğu düşünülebilir. Ancak büyümenin istihdam yaratıcı etkisi önemlidir. Türkiye ekonomisinin büyüme performansı göz önünde bulundurulduğunda büyüme-istihdam ilişkisinin zayıf olduğu görülmektedir. Her ne kadar 2008 krizinin başlangıcının bir finansal kriz olduğu düşünülse de, reel sektör üzerindeki etkileri gecikmeli olarak kendisini göstermiştir. Kriz sonrası dönemde büyümenin kaynağı, iç talepteki artış olmuştur.

Ulusal İstihdam Stratejisi 2014-2023, 2023 yılında işsizlik oranının % 5, istihdam oranının %50, tarım dışı sektörlerde % 29 olan kayıt dışı istihdamın % 15'in altında olacağını öngörmüştür. %5 işsizlik oranının doğal işsizlik oranı olarak kabul edildiği düşünülebilir. Ulusal İstihdam Stratejisi'nde bu orana ulaşmanın istikrarlı ve yüksek bir büyüme, büyüme-istihdam ilişkisinin artırılması ve kayıt dışılığın azaltılması ile mümkün olabileceği belirtilmiştir. Bu kapsamda eğitim-istihdam ilişkisinin artırılması, işgücü piyasasında güvence ve esnekliğin sağlanması, gençler, engelliler, kadınlar ve uzun süreli işsiz kalanlar başta olmak üzere özel politika gerektiren grupların istihdamının artırılması ve istihdam-sosyal koruma ilişkisinin güçlendirilmesi temel politika eksenleri olarak kabul edilmektedir.

Türkiye'de istihdam ve işgücüne katılım oranlarının gelişmiş ülkelerin gerisinde olduğu bir gerçektir. Eurostat 2012 yılı verilerine göre 15-64 yaş grubunda işgücüne katılım oranı, Türkiye'de % 53.3, istihdam oranı %48.9'dur. AB-27'de ise bu oranlar sırasıyla %71.8 ve %64.2'dir. Bu durum, Türkiye'de kadınlarda işgücüne katılım oranının düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'de kadın işgücüne katılım oranı % 31.8 , istihdam oranı %28.7 iken, AB-27'de bu oranlar sırasıyla %65.6 ve % 58.7' dir (Ulusal İstihdam Stratejisi,2015:10).

Tablo 3. İstihdamdaki Gelişmeler (%)

	2004	2006	2008	2010	2012	2013	2018	2023
İşsizlik oranı	10.8	10.2	11.0	11.9	9.2	9.2	7.2	5.0
İşgücüne katılım oranı	46.3	46.3	46.9	48.8	50.0	51.1	53.8	50.3-53.1 (*)
İstihdam oranı	41.3	41.5	41.7	43.0	45.4	46.4	49.9	45.9-50.9 (*)
Kadın işgücüne katılım oranı	23.3	23.6	24.5	27.6	29.5	30.9	34.9	35.0
Gençlerde işsizlik oranı	20.6	19.1	20.5	21.7	17.5	16.5	13.0	5.0 (**)
Ücretli istihdam oranı (*)		58.9			63.0	64.0	70.0	

(*): Ulusal İstihdam Stratejisi'nde kullanılan farklı senaryolara göre,

(**): Ulusal İstihdam Stratejisi'nde gençlerde işsizlik oranının genel işsizlik oranına yaklaşıcağı varsayımına göre

Kaynak: Ulusal İstihdam Stratejisi ve Onuncu Kalkınma Planı

Tablo 3'ten, 2023 yılına kadar işgücüne katılım ve istihdam oranlarının hemen hemen mevcut düzeyini koruyacağı, işsizlik oranı ve genç işsizliğinin % 5 düzeylerine ineceği, kadınlarda işgücüne katılım oranının artacağı anlaşılmaktadır. Bu veriler ışığı altında, işsizlik oranı düşse bile, işgücüne katılım ve istihdam oranlarında belirgin bir artış beklenmemektedir.

Tablo 4 ve Tablo 5'te kurumsal olmayan sivil işgücünün durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 4. Kurumsal olmayan nüfusun işgücü durumu 2005-2014 (Bin kişi)

Yıllar	15 yaş ve daha yukarı yaştaki nüfus	İşgücü	İstihdam edilenler	İşsizler	İşgücüne dahil olmayan nüfus	İşgücüne katılma oranı %	İşsizlik oranı %	Tarım dışı işsizlik oranı %	İstihdam oranı %
2005	48 356	21 691	19 633	2 058	26 665	44.9	9.5	12.0	40.6
2006	49 275	21 913	19 933	1 980	27 362	44.5	9.0	11.1	40.5
2007	50 177	22 253	20 209	2 044	27 925	44.3	9.2	11.2	40.3
2008	50 982	22 899	20 604	2 295	28 083	44.9	10.0	12.3	40.4

2009	51 833	23 710	20 615	3 095	28 124	45.7	13.1	16.0	39.8
2010	52 904	24 594	21 858	2 737	28 310	46.5	11.1	13.7	41.3
2011	53 985	25 594	23 266	2 328	28 391	47.4	9.1	11.3	43.1
2012	54 961	26 141	23 937	2 204	28 820	47.6	8.4	10.3	43.6
2013	55 982	27 046	24 601	2 445	28 936	48.3	9.0	10.9	43.9
2014	56 986	28 786	25 933	2 853	28 200	50.5	9.9	12.0	45.5

Kaynak: tüik.gov.tr

Tablo 5. Kurumsal olmayan nüfusun işgücü durumu 2015 (Bin kişi)

Aylar	15 yaş ve daha yukarı yaştaki nüfus	İşgücü	İstihdam edilenler	İşsizler	İşgücüne dahil olmayan nüfus	İşgücüne katılma oranı %	İşsizlik oranı %	Tarım dışı işsizlik oranı %	İstihdam oranı %
Ocak	57 475	28 713	25 454	3 259	28 761	50.0	11.3	13.4	44.3
Şubat	57 545	28 803	25 576	3 226	28 742	50.1	11.2	13.2	44.4
Mart	57 609	29 022	25 953	3 069	28 587	50.4	10.6	12.6	45.0
Nisan	57 679	29 459	26 638	2 821	28 220	51.1	9.6	11.6	46.2
Mayıs	57 747	29 861	27 072	2 789	27 886	51.7	9.3	11.4	46.9
Haziran	57 818	30 141	27 261	2 880	27 677	52.1	9.6	11.7	47.1
Temmuz	57 891	30 311	27 342	2 970	27 580	52.4	9.8	12.0	47.2
Ağustos	57 973	30 208	27 150	3 058	27 764	52.1	10.1	12.4	46.8
Eylül	58 054	30 259	27 156	3 103	27 795	52.1	10.3	12.4	46.8
Ekim	58 134	30 003	26 856	3 147	28 131	51.6	10.5	12.6	46.2
Kasım	58 215	29 801	26 676	3 125	28 414	51.2	10.5	12.4	45.8
Aralık	58 294	29 652	26 448	3 204	28 642	50.9	10.8	12.7	45.4

Kaynak: tüik.gov.tr

Tablo 4'ten 2014 yılı için işgücü piyasasına ilişkin temel göstergelere bakıldığında, işgücüne katılım oranının % 50.5, işsizlik oranının %9.9 ve istihdam oranının %45.5 olduğu görülmektedir. Tablo 5'te ise 2015 yılına ait aylık veriler yer almaktadır. 2015 yılı sonu itibari ile işgücüne katılım ve istihdam oranlarında belirgin bir değişim olmamasına rağmen, işsizlik oranının yaklaşık bir puan arttığı gözlenmiştir. Ulusal İstihdam Stratejisi 2014-2023, 2023 yılında işsizlik oranının iyimser bir tahminle %5'e ineceğini, işgücüne katılım oranında belirgin bir artış olmaksızın % 50.3-% 53.1 aralığında seyredeceğini, istihdam oranının ise mevcut düzeyin üzerinde % 45.5-%50.9 aralığında olacağını öngörmektedir.

İşgücü piyasalarına ilişkin verilerin hem dünyada, hem de ülkemizde önemli eksiklikler içerdiği bir gerçektir. Bu husus göz önünde bulundurularak, Türkiye'de işgücü piyasasının kendisine özgü özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

- 1) Tarım sektörünün toplam istihdamdaki payı azalmaya başlamakla birlikte, hala yüksek olarak kabul edilmektedir. Bu oran %25 düzeyindedir (Ulusal İstihdam Stratejisi,2015:8).
- 2) İşgücüne katılım ve istihdam oranları düşüktür.
- 3) Tarım dışı işsizlik oranı hala yüksektir. %12 civarındadır.
- 4) Kadınlarda ve gençlerde işsizlik oranları yüksektir.
- 5) İstihdam, küçük ölçekli işletmelerde yaygındır.
- 6) Enformel sektör ve kayıt dışı ekonomi, önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir.
- 7) Büyüme-istihdam ilişkisinden uzaklaşmıştır.

Ülkelerin tarihinde sadece bir kez karşılaşılabilecekleri demografik fırsat penceresinden yararlanabilmek, doğru zamanda doğru politikaların uygulanması ile mümkündür. Çalışma çağındaki nüfusun artması, demografik fırsat penceresinin temelini oluşturmaktadır. Çalışma çağındaki nüfus, işgücü arzının temel belirleyicisidir. Çalışma çağındaki nüfusa istihdam imkanları sağlanamazsa sosyal ve ekonomik sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Türkiye'nin de mevcut veriler ışığı altında, bu fırsatı yakalayabilmek için eğitim, istihdam, sosyal güvenlik alanlarında gerekli düzenlemeleri acilen uygulamaya koyması gerekmektedir. Aksi takdirde bir fırsat değil, gelecek için büyük bir tehdit söz konusu olacaktır.

Sonuç

Nüfus Projeksiyonları'na göre Türkiye nüfusu, yüksek doğurganlık ve ölümlülük hızlarına sahip genç bir nüfus olmaktan çıkarak, düşük doğurganlık ve ölümlülük hızlarına sahip gittikçe yaşlanan bir nüfusun özelliklerini taşımaktadır. Nüfusun yaş kompozisyonunun değişmesi ve yaşlı nüfusun artması, sosyal güvenlik sistemini etkileyecektir. Öte yandan nüfusun yaşlanması işgücü arzını azaltacaktır. Ancak uygun politikalarla yaşlı nüfusun deneyimlerinden de yararlanılarak ekonomik gelişmeye katkıda bulunabilecekleri de göz ardı edilmemelidir.

Türkiye, demografik dönüşüm sürecinde demografik fırsat penceresi avantajı ile karşı karşıyadır. Ülkelerin tarihinde sadece bir kez karşılaşacakları bir durum olarak nitelendirilen bu "armağan", zamanında doğru politikalar ile desteklenmez ise tehdiye dönüşebilecektir. Türkiye nüfusu mevcut durum itibari ile doğum oranlarının düşmesine rağmen, hala tam olarak yaşlanmamış bireylerden oluşmaktadır. İşte bu nedenle "en az üç çocuk" söylemi, nüfusun yaş yapısındaki değişimin bir fırsata çevrilmesi yönünde bir adım olarak değerlendirilebilir. Ancak genç nüfusun da eğitim, sağlık gibi harcamalarının cari dönemde devlete yükleyeceği görevler de unutulmamalıdır. Nüfus artışı, gecikmeli olarak işgücü arzını belirlemektedir. Bugün genç nesillere yapılacak yatırım, geleceğin nitelikli ve verimli işgücünü oluşturarak ekonomik gelişmeye katkı sağlayabilecektir. Nüfus politikaları, istihdam politikaları ile desteklenemez ise ekonomik ve toplumsal sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. İstihdam politikalarının da eğitim politikaları ile birlikte tasarlanması gerekmektedir. Nüfus artışının gelecekte yaratabileceği genç işsizlik sorununun çözümü için mesleki ve teknik eğitime önem verilmesi, bir tedbir olarak değerlendirilebilir.

Demografik fırsat penceresi avantajı, sadece nüfus politikaları ile sınırlandırılmamalı, sosyal, ekonomik ve yasal politikalar ile desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

- BOCUTOĞLU, Ersan (2012). "İktisadi Düşünceler Tarihi", Trabzon: Murathan Yayınevi.
- ÇAVLİN, Alanur, ADALI, Tuba ve KUMAŞ, Arda (2015). "Türkiye Nüfusuna Güncel Bakış", *Nüfusbilim Derneği*, Ankara.
- DOĞAN, Mesut (2011). "Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış", *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 23, s.293-307.
- ERYURT, Mehmet Ali, CANPOLAT Şebnem Beşe ve KOÇ, İsmet (2013). "Türkiye'de Nüfus ve Nüfus Politikaları: Öngörüler ve Öneriler", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 46, Sayı 4, s.129-156.
- GÜLSOY, Güler ve TEKELİ, Seda (2015). "Nüfusun Yaşlanması ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Analiz", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 48, Sayı 1, s.35-87.
- KATZ, Lawrence F. (1986). "Efficiency Wage Theories: A Partial Evaluation", *NBER Working Series*, No: 1906.
- KAZGAN, Gülten (2008). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*, 13. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KAYA, Vedat ve YALÇINKAYA, Ömer. "Nüfus Ekonomik Büyüme Kaynağı Olabilir mi? "En Az Üç Çocuk" Politikasına Tarihsel Bir Bakış", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 28, Sayı 1, s.165-197.
- OKTAY, Elif Yüksel (2014). "Türkiye'de Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Uygulanan Nüfus Politikaları", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 7, Ekim 2013- Nisan 2014, s.31-148.
- ONUNCU BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (2014-2018), Kalkınma Bakanlığı, Ankara 2013.
- ULUSAL İSTİHDAM STRATEJİSİ (2015). *Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023) Eylem Planları (2014-2016)*, Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- TANSEL, Aysıt (2012). 2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: İşgücü Piyasasına Bakış, *TÜSİAD Yayınları*, Ankara: Yayın No: TÜSİAD-T/2012-11/536.
- TÜİK (2015), Nüfus Projeksiyonları ve İşgücü İstatistikleri.